

nem gratiarum semper indulgentiæ ipsius debeamus; et sic ab illa prima causa omnium vitiorum, hoc est, a tumore superbiæ sancta humilitate sanemur. Hanc Epistolam dum dispositio mea brevem parturit, liber prolixus est natus, utinam tam perfectus, quam tandem aliquando finitus.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE SPIRITU ET LITTERA,

AD MARCELLINUM

LIBER UNUS ¹.

Marcellino scribente se permotum eo, quod in superiori opere legisset, fieri posse ut sit homo in hac vita sine peccato, si velit, adjutus a Deo; nec ullum tamen usquam in hominibus tam perfectæ justitiæ exemplum extare: hanc Augustinus occasionem arripit disputandi contra Pelagianos de adjutorio gratiæ Dei, ostenditque non in eo nos divinitus adjuvari ad operandam justitiam, quod legem Deus dedit plenam bonis sanctisque præceptis, sed quod ipsa voluntas nostra, sine qua operari bonum non possumus, adjuvetur et erigatur impertito spiritu gratiæ, sine quò adjutorio doctrina legis littera est occidens, quia reos potius prævaricationis tenet, quam justificat impios. Inde ad propositam quæstionem, quam solvere incipit in principio libri, rediens iterum in fine, demonstrat multa esse nemine dissidente possibilia cum Dei auxilio, quorum nullum usquam extet exemplum: atque ita sine exemplo esse in hominibus perfectam justitiam, et tamen impossibilem non esse concludit ².

I. LECTIS opusculis ³, quæ ad te nuper elaboravi, fili charissime Marcelline, de baptismo parvulorum, et de

¹ Scriptus sub finem anni 412. — ² Vide *Retract.* lib. 2, cap. 37. —

³ Vide D. Guillon, tom. XXI, p. 201-208.

perfectione justitiæ hominis, quod eam nemo in hac vita vel assecutus, vel assecuturus videatur, excepto uno Mediatore, qui humana peressus est in similitudine carnis peccati, sine ullo omnino peccato: rescripsisti te moveri eo, quod in posteriore duorum libro fieri posse dixi, ut sit homo sine peccato, si voluntas ejus non desit ope adjuvante divina, et tamen præter unum in quo omnes vivificabuntur¹, neminem fuisse vel fore in quo hic vivente esset ista perfectio. Absurdum enim tibi videtur dici aliquid fieri posse cujus desit exemplum, cum sicut credo non dubites, nunquam esse factum, ut per foramen acus camelus transiret², et tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile: legas etiam duodecim millia legiones angelorum pro Christo, ne pateretur³, pugnare potuisse, nec tamen factum: legas fieri potuisse, ut semel gentes exterminarentur a terra quæ dabatur filiis Israël⁴, Deum tamen paulatim fieri voluisse⁵: et alia sexcenta possunt occurrere, quæ fieri, vel potuisse, vel posse fateamur, et eorum tamen exempla quod facta sint proferre nequeamus. Unde non ideo negare debemus, fieri posse ut homo sine peccato sit, quia nullus est hominum, præter illum qui non tantum homo, sed etiam natura Deus est, in quo id esse perfectum demonstrare possimus.

II. Hic fortasse respondeas, ista quæ commemoravi facta non esse, et fieri potuisse, opera esse divina; ut autem sit homo sine peccato, ad opus ipsius hominis pertinere, idque opus esse optimum, quo fiat plena et perfecta et ex omni prorsus parte absoluta justitia: et ideo non esse credendum, neminem vel fuisse, vel esse, vel fore in hac vita qui hoc opus impleverit, si ab homine impleri potest. Sed cogitare debes, quamvis ad hominem

¹ 1 Cor. xv, 22. — ² Matth. xix, 24. — ³ Id. xxvi, 53. — ⁴ Deut. xxxi, 3. — ⁵ Judic. ii, 3.

id agere pertineat, hoc quoque munus esse divinum, atque ideo non dubitare opus esse divinum: « Deus est » enim qui operatur in vobis, ait Apostolus, et velle et » operari pro bona voluntate¹. »

III. Proinde non multum molesti sunt, et instandum est eis, ut si possunt, ostendant ita esse, qui dicunt vivere hic hominem, sive vixisse sine ullo omnino peccato. Nam si testimonia Scripturarum, quibus existimo definitum, nullum hominem hic viventem, quamvis utatur libero arbitrio, inveniri sine peccato, sicuti est: « Ne » intres in judicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens², » et cætera talia quisquam docere potuerit aliter accipienda quam sonant, et demonstraverit aliquem vel aliquos sine ullo hic vixisse peccato, qui non ei, non solum minime adversatus, verumetiam plurimum gratulatus fuerit, non mediocribus invidentiæ stimulis agitur. Quin etiamsi nemo est, aut fuit, aut erit, quod magis credo, tali puritate perfectus, et tamen esse, aut fuisse, aut fore defenditur et putatur; quantum ego judicare possum, non multum erratur³, nec perniciose, cum quadam quisque benevolentia fallitur: si tamen qui hoc putat, se ipsum talem esse non putet, nisi re vera ac liquido talem se esse perspexerit.

IV. Sed illis acerrime ac vehementissime resistendum est, qui putant sine adjutorio Dei per se ipsam vim voluntatis humanæ vel justitiam posse perficere, vel ad eam tenendo proficere: et cum urgeri cœperint, quomodo id præsumant asserere fieri sine ope divina, reprimunt se, nec hanc vocem audent emittere, quoniam vident quam sit impia, et non ferenda. Sed aiunt, ideo ista sine ope divina non fieri, quia et hominem Deus creavit cum

¹ Philip. ii, 13. — ² Psal. cxlii, 2. — ³ Confer lib. 4. ad Bonif. cap. 10.

libero voluntatis arbitrio, et dando præcepta ipse docet quemadmodum homini sit vivendum; et in eo utique adjuvat, quod docendo aufert ignorantiam, ut sciat homo in operibus suis quid evitare, et quid appetere debeat; quo per liberum arbitrium naturaliter insitum, viam demonstratam ingrediens, continenter et juste et pie vivendo ad beatam eandemque æternam vitam pervenire mereatur.

V. Nos autem dicimus humanam voluntatem sic divinitus adjuvari ad faciendam justitiam, ut præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum vivere debeat, accipiat Spiritum sanctum, quo fiat in animo ejus delectatio dilectioque summi illius atque incommutabilis boni quod Deus est, etiam nunc cum adhuc per fidem ambulatur, nondum per speciem¹: ut hac sibi velut arrha data gratuiti muneris inardescat inhærere Creatori, atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis; ut ex illo ei bene sit, a quo habet ut sit. Nam neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via: et cum id quod agendum et quo nitendum est cœperit non latere, nisi etiam delectet et ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. Ut autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris², non per arbitrium liberum quod surgit ex nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

VI. Doctrina quippe illa, qua mandatum accipimus continenter recteque vivendi, littera est occidens, nisi adsit vivificans spiritus. Neque enim solo illo modo intelligendum est quod legimus: « Littera occidit, spiritus autem vivificat³; » ut aliquid figurate scriptum, cujus

¹ 2 Cor. v, 7. — ² Rom. v, 5. — ³ 1 Cor. xii, 6.

est absurda proprietas, non accipiamus sicut littera sonat, sed aliud quod significat intuentes, interiorem hominem spiritali intelligentia nutriamus: quoniam « Sapere secundum carnem mors est, sapere autem secundum spiritum vita et pax¹. » Velut si quisquam multa quæ scripta sunt in Cantico canticorum carnaliter accipiat, non ad luminosæ charitatis fructum, sed ad libidinosæ cupiditatis affectum. Non ergo solo illo modo intelligendum est quod ait Apostolus: « Littera occidit, spiritus autem vivificat: » sed etiam illo, eoque vel maxime, quo apertissime alio loco dicit: « Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces². » Et paulo post ait: « Occasione accepta peccatum per mandatum » fefellit me, et per illud occidit. » Ecce quid est: « Littera occidit. » Et utique non figurate aliquid dicitur, quod accipiendum non sit secundum litteræ sonum, cum dicitur: « Non concupisces: » sed apertissimum saluberrimumque præceptum est, quod si quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo cuncta complexus est, tanquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait: « Non concupisces: » neque enim ullum peccatum nisi concupiscendo committitur: proinde quæ hoc præcipit, bona et laudabilis lex est. Sed ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris³, profecto illa lex, quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ impetus si in eam partem non cesset influere, vehementior fit óbice opposito, cujus molem cum evicerit, majore cumulo præcipitatus violentius per prona provolvitur. Nescio quo enim modo, hoc ipsum quod concupiscitur,

¹ Rom. vii, 6. — ² Id. vii, 7. — ³ Id. v, 5.

fit jucundius dum vetatur. Et hoc est quod fallit peccatum per mandatum, et per illud occidit, cum accedit etiam prævaricatio, quæ nulla est ubi lex non est.

VII. Sed totum ipsum apostolicæ Epistolæ locum, si placet, consideremus, et sicut Dominus adjuverit pertractemus. Volo enim, si potuero, demonstrare illud quod ait Apostolus: « Littera occidit, spiritus autem » vivificat, » non de figuratis locutionibus dictum, quamvis et illinc congruenter accipiatur; sed potius de lege aperte quod malum est prohibente. Quod cum ostendero, profecto manifestius apparebit, bene vivere donum esse divinum: non tantum quia homini Deus dedit liberum arbitrium, sine quo nec male nec bene vivitur; nec tantum quia præceptum dedit, quo doceat quemadmodum sit vivendum: sed quia per Spiritum sanctum diffundit charitatem in cordibus eorum, quos præscivit ut prædestinaret¹, prædestinavit ut vocaret, vocavit ut justificaret, justificavit ut glorificaret. Hoc autem cum apparuerit, videbis, ut existimo, frustra dici illa tantum esse possibile sine exemplo, quæ Dei opera sunt; sicut de cameli transitu per foramen acus commemoravimus², et quæcumque alia sunt apud nos impossibilia, apud Deum autem facilia: et ideo non inter hæc humanam deputandam esse justitiam, quod non ad Dei, sed ad hominis opus pertinere debeat; cujus perfectio si est in hac vita possibilis, nullam esse causam cur sine exemplo esse credatur. Hoc ergo frustra dici, satis elucebit, cum et ipsam humanam justitiam operationi Dei tribuendam esse claruerit, quamvis non fiat sine hominis voluntate: et ideo ejus perfectionem etiam in hac vita esse possibilem, negare non possumus; quia omnia possible sunt Deo, sive quæ facit sola sua voluntate, sive quæ cooperantibus

¹ Rom. viii, 29. — ² Matth. xix, 24.

reaturæ suæ voluntatibus a se fieri posse constituit¹. Ac per hoc quidquid eorum non facit, sine exemplo est quidem in operibus factis, sed apud Deum et in ejus virtute habet causam qua fieri possit, et in ejus sapientia quare non factum sit: quæ causa etiamsi lateat hominem, non se obliviscatur esse hominem, nec propterea Deo det insipientiam, quia non plene capit ejus sapientiam.

VIII. Attende igitur Apostolum ad Romanos explicantem, satisque monstrantem quod scripsit ad Corinthios: « Littera occidit, Spiritus autem vivificat², » sic magis accipiendum, quemadmodum supra diximus; quoniam legis littera quæ docet non esse peccandum, si Spiritus vivificans desit, occidit: sciri enim facit peccatum potius quam caveri, et ideo magis augeri quam minui, quia malæ concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit.

IX. Volens ergo Apostolus commendare gratiam, quæ per Jesum Christum omnibus gentibus venit, ne Judæi adversus cæteras gentes de accepta lege se extollerent, posteaquam dixit peccatum et mortem per unum hominem intrasse in genus humanum, et per unum hominem justitiam et vitam æternam, illum Adam, hunc Christum apertissime insinuans, ait: « Lex autem subintravit » ut abundaret delictum; ubi autem abundavit delictum, » superabundavit gratia: ut quemadmodum regnavit » peccatum in mortem, sic et gratia regnet per justitiam » in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum³. » Deinde opponens sibi ipse quæestionem: « Quid ergo dicemus, inquit? Permanebimus in peccato, » ut gratia abundet? Absit⁴. » Vidit enim a perversis perverse posse accipi quod dixerat: « Lex subintravit ut » abundaret delictum; ubi autem abundavit delictum,

¹ Marc. x, 27. — ² 2 Cor. iii, 6. — ³ Rom. v, 20. — ⁴ Id. vi, 1.

» superabundavit gratia : » tanquam dixerit, propter abundantiam gratiæ prodesse peccatum. Hoc diluens, respondit : « Absit : » atque subiecit : « Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo? » Hoc est, cum id præstiterit gratia, ut moreremur peccato, quid aliud faciemus, si vivemus in eo, nisi ut gratiæ simus ingrati? Neque enim qui laudat beneficium medicinæ, prodesse morbos dicit et vulnera, a quibus illa hominem sanat : sed quanto majoribus medicina laudibus prædicatur, tanto magis vituperantur et horrentur vulnera et morbi, a quibus liberat quæ ita laudatur. Sic laus et prædicatio gratiæ vituperatio et damnatio est delictorum. Demonstranda enim fuerat homini foeditas languoris ejus, cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum et bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas quam minuta; quandoquidem lex subintravit, ut abundaret delictum; ut eo modo convictus atque confusus, videret non tantum doctorem sibi esse necessarium, verumetiam adiutorem Deum, a quo ejus itinera dirigantur¹, ne dominetur ei omnis iniquitas, et confugiendo ad opem divinæ misericordiæ sanetur; atque ita ubi abundavit delictum, superabundet gratia, non peccantis merito, sed subvenientis auxilio.

X. Consequenter eandem medicinam in passione et resurrectione Christi mystice demonstratam ostendit Apostolus, dicens : « An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem, ut quemadmodum surrexit Christus a mortuis per gloriâ Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati fuimus similitudini mortis ejus, sed et resurrectionis erimus : hoc scientes, quia

¹ Psal. cxviii, 133.

» vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuetur » corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui » enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem » mortui sumus cum Christo, credimus quia simul vive- » mus cum illo; scientes quia Christus surgens a mortuis » jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur. » Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel : » quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate vos » mortuos esse peccato, vivere autem Deo in Christo » Jesu¹. » Nempe satis elucet mysterio Dominicæ mortis et resurrectionis figuratum vitæ nostræ veteris occasum, et exortum novæ, demonstratamque iniquitatis abolitionem renovationemque justitiæ. Unde igitur hoc tantum beneficium homini (per litteram legis) nisi per fidem Jesu Christi?

XI. Hæc cogitatio sancta servat filios hominum, in protectione alarum Dei sperantes, ut inebrientur ab ubertate domus ejus, et torrente voluptatis ejus potentur² : quoniam apud ipsum est fons vitæ, et in lumine ejus videbimus lumen : qui præ tendit misericordiam suam scientibus eum, et justitiam suam iis qui recto sunt corde. Neque enim quia sciunt, sed etiam ut sciant eum, præ tendit misericordiam suam : nec quia recti sunt corde, sed etiam ut recti sint corde, præ tendit justitiam suam, qua justificat impium³. Hæc cogitatio non effert in superbiam; quod vitium oritur, cum sibi quisque præfidit, seque sibi ad vivendum caput facit. Quo motu receditur ab illo fonte vitæ, cujus solius haustu justitia bibitur, bona scilicet vita; et ab illo incommutabili lumine, cujus participatione anima rationalis quodam modo accenditur ut sit etiam ipsa factum creatumque lumen : sicut erat Joannes » Lucerna ardens et lucens⁴; » qui tamen unde

¹ Rom. vi, 3-10. — ² Psal. xxxv, 8. — ³ Rom. iv, 5. — ⁴ Joan. v, 35.

luceret agnoscens, « Nos, inquit, de plenitudine ejus » accepimus¹; » cujus, nisi illius utique in cujus comparatione Joannes non erat lumen? Illud enim « Erat » verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum². » Proinde cum dixisset in eodem Psalmo : « Præterde misericordiam tuam scientibus » te, et justitiam tuam his qui recto sunt corde. Non veniat, inquit, mihi pes superbiæ, et manus peccatorum » non moveat me : ibi ceciderunt omnes qui operantur » iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare³. » Hac quippe impietate, qua tribuit sibi quisque quod Dei est, pellitur in tenebras suas, quæ sunt opera iniquitatis. Hæc enim plane ipse facit, et ad hæc implenda sibi est idoneus. Opera vero justitiæ non facit, nisi quantum ex illo fonte atque ex illo lumine percipit, ubi nullius indigens vita est, et ubi non est commutatio, nec momenti obumbratio⁴.

XII. Ideo Paulus apostolus, qui cum Saulus prius vocaretur, non ob aliud⁵, quantum mihi videtur, hoc nomen elegit, nisi ut se ostenderet parvum, tanquam minimum Apostolorum⁶, multum contra superbos et arrogantes, et de suis operibus præsumentes, pro commendanda ista Dei gratia, fortiter atque acriter dimicans : quia revera in illo evidentior et clarior apparuit, qui cum talia operaretur vehementer Ecclesiam Dei persequens, pro quibus summo supplicio dignus fuit, misericordiam pro damnatione suscepit, et pro poena consecutus est gratiam, merito pro ejus defensione clamat atque concertat, nec in re profunda et nimis abdita non intelligentium, et verba sua sana in perversum sensum detorquentium curat invidiam ; dum tamen incunctanter prædicet donum

¹ Joan. 1, 16. — ² Ibid. 9. — ³ Psal. xxxv, 11-23. — ⁴ Jacob, 1, 17. — ⁵ Act. xiii, 9. Vide lib. 8. Confess. c. 4. — ⁶ 1 Cor. xv, 9.

Dei, quo uno salvi fiunt filii promissionis, filii beneficii divini, filii gratiæ et misericordiæ, filii Testamenti Novi, Primum quod omnis ejus salutatio sic se habet : » Gratia » vobis et pax a Deo Patre et Domino Jesu Christo¹. » Deinde ad Romanos pene ipsa quæstio sola versatur, tam pugnaciter, tam multipliciter, ut fatiget quidem legentis intentionem, sed tamen fatigatione utili ac salubri, ut interioris hominis magis exerceat membra, quam frangat.

XIII. Inde sunt quæ supra commemoravi. Inde est quod Judæum arguit, eumque dicit Judæum cognominari, et nequaquam id quod profitetur implere. « Si » autem tu, inquit, Judæus cognominaris, et requiescis » in lege, et gloriaris in Deo, et nosti voluntatem², et pro » bas distantia ; instructus ex Lege, confidis te ipsum » duces esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris, » eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in Lege. Qui ergo » alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non » furandum, furaris? qui dicis non adulterandum, adulteras? qui abominaris idola, sacrilegium facis? qui in » Lege gloriaris, per prævaricationem Legis Deum in honoras? Nomen enim Dei per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptum est. Circumcisio quidem prodest³, si Legem custodias : si autem prævaricator Legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur » præputium justitias Legis custodiat, nonne præputium » ejus in circumcisionem reputabitur, et judicabit quod » ex natura est præputium Legem perficiens, te qui per » litteram et circumcisionem prævaricator Legis es? Non enim qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio ; sed qui in abscondito

¹ Rom. 1, 7; 1 Cor. 1, 3, et Galat. 1, 3. — ² Τὸ διαφέροντα. — ³ Isaï. lii, 5.

» Judæus est, et circumcisio cordis in Spiritu, non littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est¹. » Hic manifestavit quemadmodum dixerit: « Gloriaris in Deo. » Nam utique si vere talis Judæus gloriaretur in Deo, eo modo quo postulat gratia, quæ non operum meritis, sed gratuito datur, ex Deo esset laus ejus, non ex hominibus. Sed ita gloriabantur in Deo, velut qui soli meruissent Legem ejus accipere, secundum illam vocem Psalmi, qua dictum est: « Non fecit sic ulli genti, et judicia sua non manifestavit eis². » Quam tamen Dei Legem sua justitia se arbitrabantur implere, cum magis ejus prævaricatores essent³. Unde illis iram operabatur, abundante peccato, quod ab scientibus perpetrabatur. Quia et quicumque faciebant quod Lex jubebat, non adjuvante Spiritu gratiæ, timore pœnæ faciebant, non amore justitiæ: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere: potiusque ex illo rei tenebantur, quod eos noverat Deus malle, si fieri posset impune, committere. Circumcisionem autem cordis dicit, puram scilicet ab omni illicita concupiscentia voluntatem: quod non fit littera docente et minante, sed Spiritu adjuvante atque sanante. Ideo laus talium non ex hominibus, sed ex Deo est, qui per suam gratiam præstat unde laudentur, de quo dicitur: « In Domino laudabitur anima mea⁴: » et cui dicitur: « Apud te laus mea⁵: » non quales illi sunt qui Deum laudari volunt quod homines sunt, se autem quod justii sunt.

XIV. « Sed laudamus, inquit, et Deum nostræ justificationis auctorem in eo quod legem dedit, cujus intuitu noverimus quemadmodum vivere debeamus. » Nec

¹ Rom. II, 17-25. — ² Psal. CXLVII, 20. — ³ Rom. IV, 15. — ⁴ Psal. XXXIII, 3. — ⁵ Id. XXX, 26.

audiunt quod legunt: « Quia non justificabitur ex lege omnis caro coram Deo¹. » Potest enim fieri coram hominibus, non autem coram illo qui cordis ipsius et intimæ voluntatis inspector est, ubi videt, etiamsi aliud faciat qui legem timet, quid tamen mallet facere si liceret. Ac ne quisquam putaret hic Apostolum ea lege dixisse neminem justificari, quæ in sacramentis veteribus multa continet figurata præcepta, unde etiam ipsa est circumcisio carnis, quam die octavo accipere parvuli jussi sunt²; continuo subjunxit quam legem dixerit, et ait: « Per Legem enim cognitio peccati³. » Illa igitur lex est, de qua postea dicit: « Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces⁴. » Nam quid est aliud, « Per legem enim cognitio peccati? »

XV. Hic forte dicat illa humana præsumptio, ignorans Dei justitiam, et suam volens constituere, merito dixisse Apostolum: « Quia ex lege nemo justificabitur⁵: » ostendit enim tantummodo lex quid faciendum quidve cavendum sit, ut quod illa ostenderit voluntas impleat, ac sic homo justificetur, non per legis imperium, sed per liberum arbitrium. Sed, o homo, attende quod sequitur: « Nunc autem, inquit, sine lege justitia Dei manifestata est, testificata per legem et prophetas⁶. » Parum-ne insonat surdis? « Justitia, inquit, Dei manifestata est. » Hanc ignorant qui suam voluntatem constituere: huic nolunt esse subjecti. « Justitia, inquit, Dei manifestata est⁷: » non dixit, justitia hominis, vel justitia propriæ voluntatis; sed, « justitia Dei, » non qua Deus justus est, sed qua induit hominem, cum justificateat impium. Hæc testificatur per legem et prophetas: huic quippe testimonium perhibent

¹ Rom. III, 20. — ² Levit. XII, 3. — ³ Rom. III, 20. — ⁴ Id. VII, 7. — ⁵ Id. III, 20. — ⁶ Ibid. 21. — ⁷ Id. XI, 3.

lex et prophetæ. Lex quidem, hoc ipso, quod jubendo et minando et neminem justificando satis indicat, dono Dei justificari hominem per adjutorium spiritus: prophetæ autem, quia id quod prædixerunt, Christi implevit adventus. Nam hinc sequitur et adjungit, dicens: « Justitia » autem Dei per fidem Jesu Christi¹, » hoc est, per fidem qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est non qua credit Christus: sic et illa justitia Dei non qua justus est Deus. Utrumque enim nostrum est; sed ideo Dei et Christi dicitur, quod ejus nobis largitate donatur. Justitia ergo Dei sine lege, non sine lege manifestata est. Quomodo enim per legem testificata, si sine lege manifestata? Sed justitia Dei sine lege est, quam Deus per spiritum gratiæ credenti confert sine adjutorio legis, hoc est, non adjuto a lege. Quandoquidem per legem ostendit homini infirmitatem suam, ut ad ejus misericordiam per fidem confugiens sanaretur. De sapientia quippe ejus dictum est, quod « Legem et misericordiam in lingua portet²: legem scilicet qua reos faciat superbos; misericordiam vero, quia justificet humiliatos. « Justitia ergo » Dei per fidem Jesu Christi in omnes qui credunt. Non » enim est distinctio, omnes enim peccaverunt, et egent » gloria Dei³, » non gloria sua. Quid enim habent, quod non acceperunt? Si autem acceperunt, quid gloriantur, quasi non acceperint⁴? Egent itaque gloria Dei, et vide quid sequatur: « Justificati gratis per gratiam ipsius⁵. » Non itaque justificati per legem, non justificati per propriam voluntatem: sed, « Justificati gratis per gratiam ipsius; » non quod sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sanet

¹ Rom. III, 22. — ² Prov. III, 16, juxta LXX. — ³ Rom. III, 22 et 23. — ⁴ I Cor. IV, 7. — ⁵ Rom. III, 24.

gratia voluntatem, et sanata voluntas impleat legem, non constituta sub lege, nec indigens lege.

XVI. « Justo enim lex non est posita: » quæ tamen « Bona est, si quis ea legitime utatur. » Hæc duo Apostolus velut inter se contraria connectens, monet movetque lectorem ad perscrutandam quæstionem atque solvendam. Quomodo enim « Bona est lex, si quis ea legitime » utatur; » sic etiam quod sequitur verum est: « Sciens » hoc, quia justo lex non est posita¹? » Nam quis legitime utitur lege nisi justus? At ei non est posita, sed injusto. An et injustus, ut justificetur, id est, ut justus fiat, legitime lege uti debet, qua tanquam pædagogo perducat ad gratiam, per quam solam quod lex jubet possit implere²? Per ipsam quippe justificatur gratis, id est, nullis suorum operum præcedentibus meritis: « Alioquin » gratia jam non est gratia³: » quandoquidem ideo datur, non quia bona opera facimus, sed ut ea facere valeamus, id est, non quia legem implevimus, sed ut legem implere possimus. Ille enim dixit: « Non veni solvere legem, sed implere⁴: » de quo dictum est: « Vidimus » gloriam ejus, gloriam tanquam Unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate⁵. » Hæc est gloria de qua dictum est: « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria » Dei⁶. » Et hæc est gratia de qua continuo dicit: « Justificati gratis per gratiam ipsius⁷. » Injustus ergo legitime lege utitur, ut justus fiat; quod cum factus fuerit, ea jam non utatur tanquam vehiculo cum pervenerit, vel potius ut supra dicta similitudine Apostoli utar, tanquam pædagogo cum eruditus fuerit⁸. Quomodo enim justo lex non est posita, si et justo est necessaria, non qua injus-

¹ I Tim. I, 9 et 8. — ² Galat. III, 24. — ³ Rom. XI, 6. — ⁴ Matth. V, 17. — ⁵ Joan. I, 14. — ⁶ Rom. III, 23. — ⁷ Ibid. 24. — ⁸ Galat. III, 24.